

Dağtumas: "oğurlanmış"

kəndin tarixçəsi

Şəhidin və şəhid anasının arasındakı sarsılmaz "körpü"

Dağtumas Cəbrayıl rayonunun kəndidir. Kəndin keçmiş adı "Tumas" idi. Sonra bu kənddən ayrılmış ailələr Tumaslı (Bərdə və Şərur rayonları) və Çaytumas (Qubadlı rayonu) kəndlərini saldıqdan sonra, birini digərindən fərqləndirmək üçün dağ yamaçında yerləşdiyinə görə, bu kəndə Dağtumas adı verilir.

Kənd işğal olunduqdan sonra ermənilər kəndin adını dəyişib "Tomas" etmiş, kəndin özünü isə Kaşatağ (Laçın) rayonunun tərkibinə daxil etmişdilər. Ermənilərin kənd haqqında ağılaşmaz və təhrif olunmuş iddiaları var: "Abidə üzrə ekspert Samvel Karapetyan araşdırmışdır ki, qəsəbənin köhnə adı Tovmasdır. Tumas adı isə sonralar köhnə ad "Artsax" ermənilərinin ləhcəsində dəyişdirilərək, "Tumas"ə çevrildi zaman yaranmışdır. Kənddə yerləşən dağın adı da Tovmasdır. Dağ Artsax dağlarının bir hissəsidir, dağın yaxınlığından Ağavno çayı axır. Tovmas ətrafında bir sıra kəndlərin izləri qorunub saxlanılmışdır. Kənddən 5 km şərqdə, dar dərədə Craberd kəndinin xarabalıqları qorunub saxlanılmışdır.

Azərbaycanlılar həmin kəndi Çelyabilyar adlandırdılar ki, bu da Craberd adının təhrif olunmuş formasıdır. Digər kənd kənddən 3,5 km şimalda yerləşir, onun şimal-şərq kənarında kiçik hövzə də qorunub saxlanılmışdır. Qayalardan axan bulaqların suları ilə qidalanırlar. Azərbaycanlılar kəndi Xanaqabulaq adlandırdılar. Digər kənd isə Tovmasberddən 1 km şimal-şərqdə yerləşir. Dağıntılar sulu və geniş dərədə qorunub saxlanılmışdır. Kənddə Tovmasberd adlı qala yerləşir. Kənddə kilisə də var. Kəndin mərkəzində daşqın suları axan xatirə bulağı var idi. Husağbyurun köhnə bərk daşları onların orta əsrlərə aid olduğunu göstərirdi. Məlumdur ki, bulaq sonuncu dəfə 1929-cu ildə Artsaxın erməni ustaları tərəfindən təmir edilmişdir".

Cəbrayılın ən yüksək dağ zirvəsi Dağtumas dağdır (hündürlüyü 1580 metr). Dağ ele həmin kənddə yerləşir. Dağın adını ermənilər təhrif edib "Tovmas" qoymuşdular. Craberd Cəbrayıl rayonunun, Tovmasberd "Başkəşik Gümböz"ün təhrif olunmuş adıdır. Qıscacası burada da ermənilər öz saxtakarlıq və oğurluq eməllərindən çəkinmədilər. Cəbrayıl rayonun 23 oktyabr 2020-ci ildə şəhidlərimizin, qazılarımızın qanı, canı bahasına və oənab Prezidentin soyi nəticesində işğaldan azad edilmiş, Dağtumas kəndi də adı ilə bərabər azadlığına qovuşmuşdur.

Dağtumas kəndi şəhidləri ilə tanınır. Həmin şəhidlərdən biri də Mahir Allahquliyevdir. Allahquliyev Mahir Məhəmməd oğlu 1968-ci ildə iyunun 11-də Cəbrayıl rayonunun Xanaqabulaq kəndində anadan olub. Anası Dağtumas kəndindən ibtidai sinif müəllimi Rasta Hüseynova, atası aşıq Məhəmməd Allahquliyevdir. Mahir 1975-ci ildə Qazanzəmi kənd orta məktəbinə 1-ci sinfə daxil olur. 1985-ci ildə həmin məktəbi bitirib 1 il sonra hərbi xidmətə yollanır. Hərbi xidmətini Rusiyanın Stavropol vilayətində başa vurduqdan sonra vətəninə namusu bilib 1988-ci ildə könüllü olaraq, özünümdəfiə dəstəsində döyüşlərə qatılır. 1993-cü ilin 12 aprel tarixində ailə həyatı quran Mahir 1993-cü il avqustun 23-də itkin düşür. 1994-cü il fevralın 5-də övladı Sadiq Allahquliyev dünyaya gəlir. 2-ci Qarabağ müharibəsindən sonra rusiyalı jurnalist sosial şəbəkələrdə bəzi materiallar yayımlayıb, bununla da Mahir Allahquliyevin erməni gülləsinə tuş gələrək, şəhid olduğu öz təsdiqini tapır.

Şəhidin xatirəsinə əbədiləşdirmək üçün Biləsuvar rayonunun Cəbrayıl şəhərçiyində büstü qoyulub. Şəhidin digər qardaşı Qarabağ müharibə veteranı Mahmud Allahquliyevdir. Şəhid Mahir Allahquliyev və onunla bərabər çiysin-çiyinə vuruşan, şəhidlik zirvəsinə ucalan digər silahdaşları - İbrahimov Sərvər İbiş oğlu, İbrahimov Sərvər

Şid oğlu, Məmmədov Səftər Novruz oğlu, Həmidov Şəmsi Məhəmməd oğlu, Məmmədov Məzahir Məhəmməd oğlu (qəzetdəki şəkildə yuxarıdan aşağıya doğru) daxil olmaqla 6 vətənpərvər oğulların fotoları digər Dağtumas şəhidlərinin fotoları ilə bərabər lövhəyə vurularaq, Cəbrayıl rayonunun Dağtumas kəndində yerləşən inçə körpüsündə 6 qəhrəmanın şəhid olduğu ərazidə yerləşdirilmişdir. Ruhları şad olsun.

Dağtumas kəndinin öz savadı və təvəzökarlığı ilə yaddaşlarda iz qoyan ən tanınmış siması az öncə adını çəkdiyim şəhid Mahir Allahquliyevin anası, ibtidai sinif müəllimi Rasta müəllim idi. Rasta Məhəmməd qızı Hüseynova 1935-ci ildə Cəbrayıl rayonunun Dağtumas kəndində anadan olub. Füzuli rayonu Pedaqoji İnstitutun məzunı olub. Qısa müddət pedaqoji fəaliyyət göstərməyinə baxmayaraq, biliyi və səmimiyyəti ilə şagirdlərinin sevgisini qazanıb, nə şagirdləri ondan narazı olub, nə də o şagirdlərdən. Rasta müəllim müdriklik abidəsi idi, mənle həmsöhbət olanda hər zaman qiymətli sözlər deyir, pedaqoji təcrübələrini bölüşürdü: "Hər şagird müəllimdən özünə bir parça aparır, məktəbi bitirib getsə də, müəllimin şagirddə qoyduğu iz heç vaxt silinmir. Sabah bir adam özünü yaxşı aparmasa, o saat soruşurlar ki, onun müəllimi kim olub? Müəllim gerek arxasınca heç vaxt özü haqqında pis sözlər dedirtməsin, elə gözəl dərslər keçib elə gözəl nümunə olsun ki, sabah şagirdlərinə baxıb camaat fəxr etsin, desin, bunun müəllimi özü kimi nə mərifətli adam olub, şagirdləri böyüyüb müəllim, həkim olsun, işini vicdanla, savadla yerinə yetirsin". Doğurdan da, Rasta müəllimin şagirdlərinin çoxu bugün müəyyən peşə sahibləri, ziyalılardır.

Müasir dövrdə bəzi müəllimlər sovet dönəmində şagirdlərə məktəbdə şiddət göstərildiyini əsas götürərək, "Biz sovet müəllimi deyilik, müasir müəllimlik, şagirdləri sevgi ilə böyüdüürük" şüarı ilə məktəblərdə guya dərslər keçirlər, lakin indi məktəblərin çoxunda müəllimə nə hörmət var, nə də keyfiyyətli dərslər. Ras-

ta müəllim də şiddətə qarşı idi. Heç vaxt şagirdlərə şiddət göstərməmiş, onları döyməmişdi, halbuki sovet dövrünün müəllimi idi, "döysəm, dərsimə gəldilər?!" deyirdi. Üstelik, hörməti də vardı, dərslərin keyfiyyəti də. Şagirdləri Rasta müəllimin 1 May bayramını (Dünya zəhmətkeşlərinin həmrəyliyi günü) təntənəli şəkildə qeyd etmələrini, idman dərslərinə maraqla keçməsinə xatırlayırdılar. Rasta müəllimin yaddaşında şagirdlərinin adları qalmışdı, adlarını çəkdiyə, başı ilə təsdiqləyər, onlar haqqında qısa məlumat verərdi. Özündən ümumi soruşanda ki, kimlərə dərslər demisən, deyərdi ki, "ha çoxox". Bugün şagirdləri həmin biliklərin bəhrəsini görürlər.

Rasta müəllim poeziya vurğunu idi, şeir deməyi çox sevirdi, ən çox Səməd Vurğunun şeirlərini səsləndirərdi, misralarını unutmamışdı. Bir də mənə tez-tez dediği bir şeir vardı: "Bir məclisə ayaq basıb varanda, Yaxşı oyləş, yaxşı otur, yaxşı dur, Dindirəndə mərifətdən xəbər ver, Qoy desinlər bərekalıllah yaxşıdır".

Ən böyük arzusu ölmədən öncə doğma kəndinə getmək idi. Hər gün o kəndi arzulayırdı. Ona söz vermişdim ki, Dağtumas kəndinə aparacam, arzusu çin olsun. Ömrü vəfasız çıxdı. 2022-ci il oğlunun şəhid olduğu tarixdən 5 gün sonra 28 avqust dünyasını dəyişdi. Bu kənd sanki ana ilə bala arasında sarsılmaz bir "körpü" oldu, o dünyada bir-birlərinə qovuşdular. Buna görə də bu təxəllüsü götürmək qərarına gəldim ki, bu "körpü" daha da möhkəm olsun, mənə nənəmi və dayımı xatırlatsın.

Nənəmdən geriye bir fotoları qaldı, bir də səsyzmaları. Həe, unutmşudum: bir də qəzetdəki bu yazını. Məkani cənnət olsun.

Dağtumas kəndində vicdanla, ləyaqətlə pedaqoji fəaliyyət göstərən digər müəllim Nəzərxan Haqverdiyev olub. Nəzərxan müəllim Bakı Dövlət Universitetinin tarix fakültəsini bitirib. Öz saktılıy, həlimliyi, savadı ilə xatırlanır. Müəllim hazırda təqaüddədir. Müəllimə can sağlığı arzu edirik.

Dağtumas kəndinin digər tanınmış şəxsiyyəti Rasta müəllimin qardaşı jurnalist Raqub Şixlidi (Hüseynov). Raqub Şixli ədəbi şəxsiyyətlərin bir çoxunda müsahibə almış, onların yaradıcılıq fəaliyyətini diqqət mərkəzində saxlamışdır. Jurnalistlə ədəbi fəaliyyəti haqqında illər öncə həmsöhbət olmuşduq. O, bir çox yazıçılarla dostluq münasibətləri qurmuşdu. Məsələn, deyərdi ki, Əli Kərim yaxşı yazıçı idi, amma əsəbi idi, onunla yaxın dost idi. Nizami Gəncəvinin heykəli təhçir olduğu üçün Raqub Şixli bununla bağlı kəskin bir məqalə yazmışdı. Şair Mikayıl Müşfiqin qaranlıq taleyi haqqında müəyyən düşüncələrini bölüşürdü. "İridi isə jurnalistlərimizin bəziləri şou-biznes müğənnilərinin brend geyimlərinin, evlərinin, maşınlarının "təhçiqatçısına" çevrilib, jurnalist dönüb olub de-ktiv. Sənəti, səsi olmayan müğənnilərdən müsahibə alırlar, az qalır ki, onların şərafinə bir heykəl də ucaltınsınlar, buna görə də hazırda çoxumuz informasiya bolluğundan əziyyət çəkirik. İndi bəzi jurnalistlərdən soruşsam, axırncı dəfə muzeyə nə vaxt gəlmisiniz, nə vaxt bir yazıçıdan, bir yazıçıdan, bəstəkarın övladından, nəvəsindən müsahibə alırınsınız, baxa-baxa qalacaqlar..."

Dağtumas kəndindən olan Dağtumas kənd xəstəxanasının baş həkimi şəhid Əli Mahmudovu, xüsusilə də mərhum Şəmil həkimin adını qeyd etməyi özümə borc bildim. Həm Əli həkim, həm Şəmil həkim öz peşələrini vicdanla yerinə yetirmiş, əsla mənfəət güdməmişdir. İndi bəzi həkimlər soruşur ki, "pulla gəlmisən, və puluz?" Əli həkim heç vaxt girməmişdi. Şəmil həkimlə bağlı xoş xatirələrim var, haqqı heç vaxt ödənməz. Məkanları cənnət olsun.